

Családi örökségből világhírű vállalat: Richter Gedeon, a gyógyszergyáros

„Igaz ember volt, tudta, mi a tisztesség, maradandót alkotott és neve összeforrt alkotásával.”

(Hídvégi Jenő)

Szinte nincs is olyan nap, melyen ne hallanánk a már világhírűvé vált *Richter Gedeon* nevet. Kiemelten igaz ez a megállapítás a Komárom-Esztergom megyei kis város, Dorog lakosaira. Egyedül itt és a fővárosban van a részvénytársaságnak jelenleg fióktelepe Magyarországon. Kiváló munkahelyet biztosít s igen sok embert foglalkoztat mind a városból s mind a város környéki településekről egyaránt. A cég kapui előtt elhaladó főúton közlekedő tömegek vagy akár a patikákban *Richter gyógyszereket* vásárlók nagy része azonban nem biztos, hogy tisztában van a magyarországi gyógyszergyártás atyjának drámai végződésű élettörténetével. Középiskolás diákként az utazás során én is láthatom minden nap a céget. S most kihasználván az alkalmat esszém témájaként választottam a XX. század egyik kiemelkedő fontosságú zsidó származású magyar gyógyszerészét, kinek élete egybeforr a világtörténelem egyik legsötétebb időszakával. De pontosan hogyan is?

Richter Gedeon 1872. szeptember 23-án, egy földbirtokos-terménykereskedő család sarjaként született a Heves megyei Ecséden. Ősei csehországi zsidó kereskedők voltak, a XVIII. század végén érkeztek Magyarországra a báró Podmaniczky család aszódi uradalmára. A törökök kiűzését követően az ország újjáépítésében jelentős szerep jutott a vándorló zsidó iparos-kereskedő rétegnek. Az országos szintűvé fejlődött pesti piac vonzáskörében már a század elején sokan meg is telepedtek. Az 1727-es összeírás szerint a mai főváros környezetében Óbudán, Zsámbékon, Vácott és Aszódon – nyugati, északi és keleti szórásban – éltek zsidók. Utóbbi helyen 6 családot írtak össze.¹ Richter Gedeon édesapja, Richter Adolf már itt született 1838-ban. Szorgalmának köszönhetően mindössze két évtizeddel később 1060 holdas birtokot

¹ Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon I. A középkortól 1849-ig, Pozsony, Kalligram ; 2012. 633. p

vásárolt Ecséden, ami a korban egy jómódú nemesi birtoknak felelt meg.

Korán elvesztette szüleit. Édesanyját, Engel Rózát születésekor – a korban még nem gyógyítható – gyermekágyi láz vitte el. Alig egy évvel később édesapja is meghalt, s két bátyjával az anyai nagyszülőkhöz került Gyöngyösre. Tanulmányait a ferencesek gyöngyösi gimnáziumában folytatta. Sok zsidó tanuló járt oda, de megkülönböztetés a keresztények és köztük, zsidók között nem létezett. Iskoláit a dualizmus korszakának utolsó nagy liberális korszakában végezte, amikor az 1890-es évek közepére a zsidó vallás recepciója (bevett vallássá nyilvánítása) is megvalósult. Richter Gedeon mindvégig tisztelte ferences tanárait, s hálás kegyelettel emlékezett rájuk.² Ezután a kolozsvári egyetemre jelentkezett, amelyet sikeresen teljesítve 1893-ban gyógyszerész-gyakornoki oklevelet szerzett. A végbizonyítványa szerint 15 éves korától már 3 évet gyakornokoskodott egy gyöngyösi patikában. Tanulmányait tovább folytatván, 1895-ben kitűnő minősítésű gyógyszerész diplomát szerzett a budapesti tudományegyetemen. Az önálló gyógyszertár megnyitásának feltétele két év gyógyszerészi gyakorlat volt, amit Szolnokon, majd Miskolcon teljesített. A gyakorlat lejárta után 1897-ben külföldi tanulmányútra indult. Utazásának ideje alatt tapasztalatokat szerzett az *organoterápiás* kezelések terén. Az organoterápiával az emberi szervezet hiánybetegségeit lehet gyógyítani a megfelelő állati szervek, illetve azok hatóanyagainak adagolásával. Richter megjárta Angliát, Franciaországot, Németországot s Olaszországot is.

Megfontoltan, széles látókörrel s megfelelő szakmai ismereteit kamatoztatva – közel 30 évesen – 1901-ben kezdte vállalkozói pályáját. Hazatérését követően családi öröksége egyharmadából megvásárolta az 1887-ben alapított Budapest Üllői úti *Sas patikát*, melynek alagsorában biológiai és vegyészeti labort rendezett be. Itt kezdték el gyártani az organoterápiás gyógyszereket.³ Vállalkozása hírnevét az 1902-ben elsőként forgalomba hozott készítménye, egy vérnyomást növelő gyógyszer hozta meg.

Munkája mellett családot is ekkor alapított. 1902-ben elvette feleségül Winkler Annát, egy szegedi zsidó fűrészáru-gyáros leányát. A házaspár egyetlen gyermeke, László 1903-ban született. Feleségének családi háttere sokat segített a vállalkozás indulásánál, később a család tagjai részvénytulajdonosok, vállalati alkalmazottak is lettek.

Richter Gedeon rendszeresen megjelenő szakmai tájékoztatót adott ki s egyúttal kereste más orvosokkal a kapcsolatot, hogy a szakma értesüljön gyógyszerei hatásmechanizmusáról.

² Lásd erről <http://peterkovacs.hu/gyongyos/tortenet/richter.htm>

³ Lásd erről A Richter Gedeon Rt. 100 éves története (alk. szerk. Dr. Kapronczay Károly), Medicina Könyvkiadó Rt., 2001.

1905-től kezdődően készítményei szabadalmi védeltséget élveztek. Munkásságának úttörő felfedezései iránt rendkívüli mértékben megnőtt az érdeklődés, s hamarosan nem volt már alkalmas az igényeknek megfelelő mennyiségű gyógyszer előállítására a kis *Sas patika*. Így egy évvel később megvásároltak Kőbányán egy majd 4000 négyzetméteres telket, ahol igen rövid idő alatt felépült a „patikagyár” – ahogy a szerény manufakturális üzemet nevezték a környéken -, **hazánk első gyógyszergyártó üzeme**.

A szakirodalom a kiegyezés utáni iparfejlődés vállalkozói társadalmát több generációra bontja. Elsőként az „előfutárok”, akik a reformkorban éltek. Másodikként az „alapítók”, akik főként 1867 után kezdték el vállalkozásaikat, s harmadikként az újabb nemzedékből származók, akik a XIX. század végén kezdték el pályájukat. Ez utóbbi már a nagyvállalatok kialakulásának kora, a második ipari forradalom kibontakozásának s az új szervezeti formák (részvénytársaságok) megjelenésének időszaka.⁴ Richter Gedeon tipikusan a harmadik generációhoz tartozó vállalkozó volt. Ebben az időben ismerték fel a vegyipar, mint új húzóágazat általános jelentőségét a mindennapokban.

1912-ben került piacra először a ma is népszerű *Kalmopyrin* tabletták különböző panaszok, megbetegedések ellen. Mind belföldi, mind külföldi viszonylatban egyaránt halmozta a sikereket Richter *Hyperol* tablettája. Ugyanis ez a fertőtlenítőszerként szolgáló gyógyszer az I. világháborúban a Monarchia hadseregének alapfelszereléséhez tartozott.

Az I. világháború után, a Tanácsköztársaság idején Richter gyárát kisajátították, s élére termelési biztost neveztek ki. Együttműködést próbáltak belőle kicsikarni, ő azonban családjával Szegedre menekült apósához. Később aztán a szegedi kormány egészségügyi miniszterének megbízásából Bécsbe utazott, hogy gyógyszereket s alapanyagokat szerezzen be.⁵

Idén, 2012-ben van a *Kalmopyrin* tabletták piacra bocsátásának 100. évfordulója

Az 1920-as években számos készítményt állított elő az organoterápiás módszerek alkalmazásával a családi részvénytársasággá fejlődő gyár. 1927-ben ünnepelhetett fennállásának 25 éves jubileumát. Ebből az alkalomból Horthy Miklós 1929-ben *magyar királyi kormányfőtanácsosi címet* adományozott Richter Gedeonnak. A két világháború közötti korszak nyugalmi periódusának végén történt mindez. Az 1920-ban elfogadott *Numerus clausus* törvényt, amely drasztikusan korlátozta a

⁴ Lásd erről Dr. Kozma Miklós-Babarczy Balázs: A három generáció, avagy korrajz egy rögzös út kezdetéről. In: Történelmi üzletembereink: Richter Gedeon, é. n. h. n., pp. 8-16.

⁵ Richter Gedeon életének ez a szakasza azt a közszájon forgó általánosítást is cáfolja, hogy „a zsidók” a bolsevizmus oldalán álltak.

felsőoktatásban tanuló zsidó diákok számát, pozitív irányban módosították. Az ország megtudott kapaszkodni a trianoni sokk után, s jó benyomást keltett a stabilnak tűnő európai államokban. Richter Gedeont a kormányzó elismerő gesztusa tényleges megbecsültséggel és optimizmussal tölthette el.

Mindig megfontolt döntéseket hozott a cég fejlesztéspolitikája terén. Hitelt nem vett igénybe, a cég költségvetését nem terhelte túl beruházásokkal s így az üzemet a nagy gazdasági világválság sem tudta egyensúlyából kibillenteni; elbocsátásokra akkor sem került sor. A mindennapokban meghitt, családias légkör uralkodott a gyárban. Nyugodt körülmények között dolgozhattak az emberek, tisztos megélhetéssel s juttatásokkal.

A már időközben felnőtt fia, László is apja nyomdokaiba lépett. Zürichben szerzett vegyészdoktori diplomát. 1932-ben vette feleségül egy neves fővárosi sebész-főorvos lányát, Lobmayer Ilonát. László néhány nappal a házasságkötés előtt főbb indok nélkül⁶ áttért menyasszonya evangélikus vallására. Házasságukból két gyermek született.

Angelo Rotta, papai nuncius

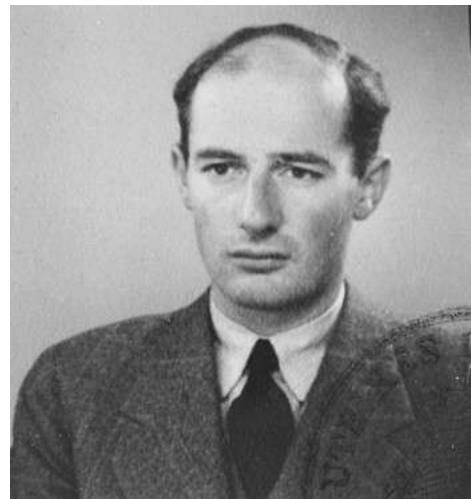
Richter Gedeon zsidósága külsőségeiben egyáltalán nem volt érzékelhető, legfeljebb anyakönyvi szinten. Mindez azonban elég volt ahhoz, hogy hovatartozása miatt a politika elsöpörje egész életművét, amiért oly sok éven át küzdött. Az ún. zsidótörvények megjelenésével a gyógyszergyári fejlesztés és termelés számára fontos kutatók kivándoroltak, vagy az elbocsátások következtében a vezetői posztok betöltetlenek maradtak. A háború kitörésével szükséggyazdálkodást hirdettek; a fejlődés ily módon visszaesett az import-exportkorlátozások következtében. Richter Gedeont 1939-ben lemondatták igazgatósági elnöki tisztségéről. Az újonnan helyébe érkező igazgatósági tagok olyan keresztény közéleti szereplők lettek, akik megpróbálták megvédeni a gyár alapítóját s magát a gyárat is. 1940-ben Teleki Páltól többször is kérvényezték a gyógyszergyáros mentesítését a zsidótörvények hatálya alól, azonban mind sikertelenül. 1942-ben fokozatosan ugyan, de munkaviszonyát is megszüntették – kitiltották *saját* gyárából. A mellőzését mindvégig méltósággal viselte, bár külső, pénzjuttatás nélküli szakértőként tovább tevékenykedett. 1943-ban a gyárba látogató papai

⁶ Richter László kitérése még Hitler hatalomra jutása előtt történt, amikor még nem jelentek meg a zsidók elleni törvények. Így tulajdonképpen csak sejtéseink lehetnek, hogy pontosan mi volt az oka döntésének.

nuncius, Angelo Rotta⁷ is köszöntötte a gyógyszergyárost a Szentatya nevében az újabb háborúban való jótékony cselekedeteiért.

1944-ben aztán tragikusan felgyorsultak az események. Március elején Richter Gedeon engedélyt kapott, hogy vállalata szaktanácsadójaként újra munkába álljon. A március 19-i német megszállás előtt még sikerült fiát kimenekítenie az országból egy balkáni exporttevékenység ürügyén. Családi részvényeit biztonságból keresztény menyére íratta. Április közepén megkezdődött a gettósítás, s május-júniusban gőzerővel folyt már a vidéki településekről a zsidóság összegyűjtése majd deportálása Auschwitzba. Nyáron még lett volna lehetősége, hogy elmeneküljön, ugyanis a Vöröskereszt révén Svájcba szóló menlevelet kapott. A dolgozók elmondása szerint sárga csillaggal a mellén, sírva búcsúzott gyárbeli munkatársaitól, beosztottjaitól, de *mégsem* tudott hazájától megválni. Bízott a kormányzóban, aki július elején le is állította a deportálásokat, s így a 200 ezres budapesti zsidóság megmenekült – legalábbis egy időre. Augusztusban mentességet kapott, így nem kellett sárga csillagot viselnie. Azonban Horthy sikertelen kiugrási kísérlete után a hatalomra kerülő nyilasok felülvizsgálták esetét.

1944 végén a mexikói leányvállalat vezetője, Winkler István (Richter feleségének unokafivére) 35 ezer svájci frankot juttatott el Richter László bizalmasának Genfbe, hogy megszerezvén a szükséges papírokat és engedélyeket újra menlevelet állítsanak ki. De már késő volt. A nyilas hatalomátvétel után a Richter házaspár rokonoknál húzta meg magát egy időre, majd az ún. *nemzetközi gettóba*⁸ költözhettek, a svéd követség diplomáciai oltalma alatt álló *Katona József u. 21.* szám alatti sarokházba - feltehetően Richter Gedeon svéd kapcsolatai révén. Ám a nyilasok 1944 végén semmibe vették az ilyen házakat, s december 30-án egy fegyveres osztag igazoltatás ürügyével a ház lakóit előbb elhurcolta az Andrássy út 60-ba, majd másnap hajnalban alsóneműre vetkőztetve a Duna felé hajtották őket. Elöl a férfiak, hátul a nők. A 72 éves Richter Gedeon még el tudott búcsúzni feleségétől, aztán beállt a sorba. A folyóhoz vezető egyik mellékutcában a menetet megállították, az első

A svéd Raoul Wallenberg a második világháborúban Magyarországon zsidók ezreit mentette meg.

⁷ A. Rotta minden erejét latba vetve próbált tiltakozni a szörnyű események ellen, majd a '44-es évben minden tőle telhetőt megtett a zsidók védelme érdekében.

⁸ Lásd erről http://www.holokausztmagyarorszagon.hu/index.php?section=1&chapter=7_2_4&type=content

50 embert kivezényelték a Dunához, majd a mai *Széchenyi rakparton* a vízbe lötték őket. Az áldozatok között volt a magyar gyógyszeripar megteremtője.⁹

Richter Gedeon egész életében az emberek szolgálatában tevékenykedett. Azon dolgozott,

A Duna-parti nyilas sortűzök emlékét őrzik a parton elhelyezett cipők.

hogy enyhítsen beteg emberek fájdalmán. De az ellen, ami *ily* módon a legfontosabb dolgot is kioltja, az ellen sajnos nem létezik orvosság. Felesége túlélte a holokausztot. Ma Svájcban, Lugano városában található Richter Gedeon jelképes sírja. 1945 után az újjáépült Richter gyár *Kőbányai Gyógyszerárugyár* néven működött, de 1991-től ismét *Richter Gedeon Részvénytársaság* néven üzemel. Munkássága nem veszett el, sőt, a

cég mára kelet-közép-európai multinacionális vállalattá nőtte ki magát. 1972-ben Richter emlék-éremet alapítottak, illetve a volt *Sas* gyógyszertáron emléktáblát helyeztek el. 2012 novemberében stratégiai partnerségi megállapodást kötött a magyar állam a *Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt.*-vel.

⁹ A holokausztban elpusztultak között Richter Gedeonon kívül voltak más nagyiparosok, pl. Goldberger Leó, de többen megmenekültek, még ha viszontagságok árán is, pl. Weiss Manfréd vagyónának örökösei, a Chorin, Mauthner, Kornfeld, Weiss családok tagjai. Lásd erről Szita Szabolcs: *Utak a pokolból : Magyar deportáltak az annektált Ausztriában 1944-1945*, Metalon Manager Iroda Kft.; 1991. 57-58. p.

Felhasznált irodalom

1. A Richter Gedeon Rt. 100 éves története (alk. szerk. Dr. Kapronczay Károly), Medicina Könyvkiadó Rt., 2001.
2. Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon I. A középkortól 1849-ig, Pozsony, Kalligram, 2012.
3. Szita Szabolcs: Utak a pokolból : Magyar deportáltak az anektált Ausztriában 1944-1945, Metalon Manager Iroda Kft., 1991.
4. Történelmi üzletembereink: Richter Gedeon h. n., é. n., [a Richter Gedeon Nyrt. kiadványa]

Internetes források

www.holokausztmagyarorszagon.hu

www.peterkovacs.hu/gyongyos/tortenet

Készítette: Urbán Balázs, 10. A

Felkészítő tanár: Peragovics Ferenc

Dobó Katalin Gimnázium

Esztergom